

Az első eucharisztia: Áldozat és rítus

Lelkigyakorlatunk mai témája Szent Pál apostolnak az első korintusi levélben található leírása, mely az Úr vacsorájáról szól (1Kor 11,23–25). Ezt a rövid, de annál jelentősebb szakaszt időrendben az **utolsó vacsora** ünneplése **legelső írásos** lejegyzésének lehet tekinteni.

Nevezhetjük ezt a részt az úrvacsora, a szentmise, az eukarisztia vagy ahogy a katolikus Szentírásban szerepel a szakasznak adott címnél: az „oltáriszentség” ünneplésének. Ebben a leírásban, mely rituális jellegű, a lényeges tartalmi mozzanat az áldozat. Áldozat és rítus tehát egyszerre van jelen a páli levél néhány sorában. Ez azonban nem csak egy egyszerű elbeszélés, hanem élő gyakorlat: vagyis az Úr vacsorájának ünneplése során az áldozat jelenvalóvá válik. Ezért is szükséges, hogy vizsgálja meg magát mindenki, és csak úgy „egyék a kenyérből és igyék a kenyérből... , mert enélkül saját ítéletét eszi és issza” (1Kor 11,29). E levélből értesülünk arról, hogy Pálnak kiforrott ismerete van a közösséget, az egyházat összetartó liturgiáról, az utolsó vacsoráról, melyben Jézus a kenyeret és a bort összekapcsolja életáldozatával, vagyis a halálával. Pál szól arról is, hogy Jézus meghagyja tanítványainak, hogy ezt a rituális eseményt „az ő emlékezetére” tegyék meg újra.

Nagyon röviden, de lényegre törően jelenik meg az áldozati jelleg az első korintusi levélben.

- 1Kor 11,24: „Ez az én testem értetek.”

- 1Kor 11,25: „Ez a kehely az új szövetség az én véremben.”

Ahhoz, hogy Pál apostol gondolkodását – **és saját papi tevékenységünket is** – megértsük, alaposan tanulmányozni kell az ő „áldozati” szótárát, hogy majd áldozatként ismerjük fel Krisztus halálát.

Az áldozati szótár fontosabb szavai:

1) *thüein* 'feláldozni' – *thüszia* 'áldozat, áldozathoz való áldozat' – *thüsziasztérion* 'oltár'

2) *proszfora* 'felajánlás, adomány' (Ez nemcsak áldozati állat lehet, fel lehet ajánlani olajt, bort, lisztet és más ételeket is.)

3) *szpendó, szpendein* 'italáldozat' (Fil 2,17: „A hitetek szent áldozatáért áldozatként véremet ontják.”; 2Tim 4,6: „Véremet nemsokára kiontják áldozatul.”)

4) *latreuein* 'szolgálni' (Itt vallási, kultikus szolgálatról van szó.)

5) *leitourgein* 'betölt egy funkciót, hivatalt, szolgálatot' – *leitourgia* 'kultikus szolgálat'

6) *trészkeia* 'szertartás, kultusz, tisztelet' (angyalok tisztelete, Kol 2,18)

7) *naosz* 'szentély' (Pálnál hétszer-nyolcszor szerepel.)

8) Az áldásra vonatkozó szavak:

- *eulogein* 'áldani'

- *eulogia* 'áldás'

- *eukharisztein* 'hálát adni'

- *eukharisztia* 'hálaadás'

(Ezeknek a szavaknak nincs áldozati hangsúly a zsidó hagyományban.)

Az „áldozati” összefüggésben nincs jelentős különbség a páli és a páli hagyományban íródott levelek között. A pasztorális levelek a páli levelek „meghosszabbításai”.

Valószínűleg nem Pál volt az első, aki a názáreti Jézus halálát áldozatként fogta fel. Az 1Kor 11,25-26-ban idézett utolsó vacsorai szöveg előtt Pál hangsúlyozza, hogy „én az Úrtól kaptam, amit közöltem veletek”. Ám Pál ad ennek az állításnak – Krisztus kereszthalála = áldozat – egy páratlan hangzást: „Krisztus szeretett minket, és odaadta magát értünk jó illatú áldozati adományként az Istennek.” (Ef 5,2)

proszforan kai thüszein 'ajándéku és áldozatul'

Gal 2,20: „Isten Fia szeretett, és feláldozta magát értem.” (*paradontosz heauton hüper emou*)

1Kor 13,3–5: „Krisztus meghalt / odaadta magát bűneinkért az írások szerint.” (Ez a részlet korábbi, mint maga a páli levél.” (*apethanen hüper tón hamartion hémón*)

A törvényt és teljes Ószövetséget átjárta az áldozat gondolata. A *Leviták könyve* 1–7. fejezeteiben részletes leírást találunk a különféle áldozatokról:

- égő áldozat,
- élő áldozat,
- közösségi áldozat,
- engesztelő áldozat,
- jóvátételi áldozat,
- az egyszerű ember engesztelő áldozata: a két gerle vagy a két galamb (vö. Lk 2,24).

A „Krisztus meghalt valamiért...” formula / forma **korábbi**, mint a páli levelek. Pál ezt többféle módon is használja leveleiben.

- „Krisztus meghalt értünk.” (1Tesz 5,10)
- „Krisztus meghalt a bűneinkért.” (1Kor 15,3)
- „Krisztus meghalt a bűnösökért.” (Róm 5,6)

A *hüper* + genitivus hármas értelme:

- a helyettesítés értelmében: értünk, helyettünk;
- oksági értelemben: bűneinkért;
- a célzatosság értelmében: valakinek a javára, értetek.

Az **áldozati vonás** már jelen van a „**meghalt valamiért**” kifejezésben.

Ha Krisztus a bűneinkért halt meg, akkor ezzel valami hasonló szerepet játszott, mint az Ószövetségben a „bűnért való áldozat” (Lev 4,1–5,13) és a „jóvátételi áldozat” (Lev 5,14–26).

Pál apostol az első korintusi levelet Efezusban írta 56-ban, ahol harmadik missziós útja során három évet tartózkodott. Onnan még egyszer meglátogatta Korintust, és visszatért Efezusba; lásd: „Másodszori otlétemkor megmondtam nektek...” (2Kor 13,2); „Harmadszor megyek el hozzátok...” (2Kor 13,1).

Pál utal Jézus életének egyes eseményeire, 13. oldal:

- Jézus asszonytól született a törvény alatt (Gal 4,4);

- elárulták (1Kor 11,23);
- megalapította az eukarisztiát (1Kor 11,23);
- keresztre feszítették (Gal 2,20; 3,1; Fil 2,5; 1Kor 2,2.8);
- meghalt (1Kor 15,3);
- eltemették (1Kor 15,4);
- feltámadt a halálból (1Kor 15,5);
- felment a mennybe (Ef 4,9);
- a Pilátus előtti tanúságtétel (1Tim 6,13).

Ezeket Pál az ősegyház tagjaitól hallotta, de többet ezek közül még megtérése előtt.

Az ősegyház ekkor Jeruzsálem, Damaszkusz és Antiochia híveit jelentette.

Pál tizenöt napot töltött Jeruzsálemben Kéfással (Gal 1,18), amikor ismereteket szerzett a Krisztus-követők életéről.

Pál valószínűleg az antiochiai eredetű eukarisztikus formulát veszi át (1Kor 11,23–25). Ide tartoznak még a csak Pál által használt kifejezések:

- ámen (1Tesz 3,13; Gal 6,18; vö. 1Kor 14,16; 2Kor 1,20);
- *maranatha* (1Kor 16,22);
- *Abba*, Atya (Gal 4,6; Róm 8,15);
- dicséretetek (Gal 1,15; Fil 4,20; Róm 11,36; 16,27; Ef 3,21);
- himnuszok (Fil 2,6–11; Kol 1,15–20; Ef 5,14; vö. 1Tim 3,16).

Áldozat

Jézus az eukarisztia alapításakor önmagát adta tanítványainak, előre jelezve ezzel a halálban történő életadását, amely a tanítványok üdvösségét biztosítja.

Az utolsó vacsorán kimondott jézusi szavakat többféle módon hagyományozták tovább. Az első és legősibb beszámolót Pál apostol valószínűleg Kr. u. 54 tavaszán jegyezte le. A másik ismert, és időrendben következő beszámoló az eukarisztia alapításáról a Mk 14,22–25-ben található. Ezt ismétli meg a Mt 26,26–29, kisebb kiegészítésekkel és bővítésekkel. Végül a harmadik teljesnek mondható feljegyzést a Lk 22,15–20 őrizte meg. Emellett János apostolnál találunk bizonyos, az utolsó vacsorához tartozó „átváltoztatási szavakat”: „A kenyér, amelyet én adok, a testem a világ életéért.” (Jn 6,51c)

Pál úgy adta vissza az eukarisztia alapításának a szövegét, ahogy azt a liturgiából ismerte.

Az „értetek adatik” (*hüper hümon didomenon*) Istenre utaló szenvedő szerkezet (*passivum theologicum*). Jézus önfeláldozása, bár az ő szabad döntéséből származik, mégsem egyedül az ő tette, hanem Istené, amennyiben Isten akaratának felel meg.

Az „értetek” jelzi Jézus önfeláldozásának szótériológiai jellegét, amely által Jézus halála megváltó halál.

Pálnál Jézus az utolsó vacsorán – amikor az apostoloknak saját testét nyújtja át – így szól: „Ez az én testem, amelyet értetek adok.” A kehelyről pedig ezt mondja: „Ez az új szövetség az én véremben.” (1Kor 11,24–25) Nem találjuk a „sokakért” kifejezést, mint Máténál („Ez az én vérem, a szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök bocsánatára.” Mt 26,28). Érdekes viszont, hogy az 1Kor 10,33-ban, vagyis éppen az Úr vacsorája előtti fejezetben Pál éppen a keresztény áldozattal kapcsolatban írja: „Nem a magam hasznát keresem, hanem sokakét.”

Bár „a lényegi pontokban Lukács elbeszélése megegyezik Márk párhuzamos szövegével, részletekben több eltérés mutatható ki. Ebből arra következtethetünk, hogy a harmadik evangélista Márkon kívül egyéni forrást vagy hagyományt is felhasznált.”

„A lukácsi változat [az eukarisztia elbeszélésében] érdekessége, hogy a márki és a páli típussal is hasonlóságot mutat fel. Összességében véve inkább a páli változathoz áll közelebb.”

Bár a páli leírás alapjaiban kapcsolatban áll Lukács elbeszélésével (Lk 22,15–20), és némileg különbözik Márk (Mk 12,14–25) és Máté (Mt 26,26–29) leírásától, mégis eredeti lejegyzése az eukarisztia alapításának, mely valószínűleg az antiochiai egyháztól származik. Pálhoz a hagyomány útján jutott el, de nem mint szemtanúhoz, hanem inkább annak liturgikus elbeszélése idézeteként, hogy mit tett az „Úr” az utolsó vacsorán. Jóllehet kis hozzáadással kiegészítve („ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”, 1Kor 11,24), nem csak egyszerűen felidézi az eseményt, hanem egyéb kérdések tárgyalásakor is utal rá.

Pál számára az eukarisztia mindenekelőtt az „Úr vacsorája” (1Kor 11,20: *Küriakon deipnon*), az a lakoma, melynek során Isten új népe a „lelki ételt” eszi és a „lelki italt” issza (1Kor 10,3–4). Ebben az eseményben az egyház az Újszövetség közösségeként jelenik meg (1Kor 11,25; vö. Jer 31,31; Kiv 24,8), amennyiben részesedik az Úr asztaláról (1Kor 10,21; vö. Mal 1,7.12). A nép áldozása a Krisztussal és a másokkal való egységet jelzi. Ez a Krisztus testében való részesedés a *koinonia* (1Kor 10,26).

Az ApCsel 20,7-ben azt olvassuk, hogy a hét első napján gyűltek össze a keresztények kenyértörésre Troász városában. A görög szövegben szó szerint ez áll: „a szombatra eső egy napon” (*en de té mia tón szabbatón*). Az amerikai szentírásstudós, Pál éjszakába nyúló igehirdetése közben a ház harmadik szintjének ablakából kizuhant és meghalt: Eutikus feltámasztása párhuzamba állítható Péter cselekedetével, aki Tabitát támasztotta fel Joppében. (ApCsel 9,37) Eutikusz (görögül = szerencsés) találó névválasztás Lukács részéről, akinek a leírásában Pál az eukarisztikus kenyértörés összefüggésében hozza vissza a fiút az életbe. Ezután az apostol folytatja az eukarisztia ünneplését, ám Lukács nem tesz említést a megtört kenyér kiosztásáról, mivel a liturgia az Úr feltámadása és a halál feletti győzelmének emléke, így összekapcsolása alkalmas azzal az eseménnyel, amelyben Pál feltámasztja Eutikuszt.